

GARTNERSLÆGTEN MOSE GLAMSBJERG

Af Anton Pedersen

Slægten stammer fra Mosegaard i Vester Hæsinge sogn i Svendborg amt. En præst i sognet fandt, at slægtsnavne burde have lokal klang som f.eks. Bonde, Bakke, Mose o.s.v. og døbte børnene med sådanne navne. Slægten Mose er nu vidt forgrenet over Vestfyn.

Slægtsoversigt

Her føres slægten ikke længere tilbage end til *Hans Rasmussen Mose* (1819-87). Han var gift m. *Gertrud Pedersdatter* (1820-1911) og boede på Mosegaard. Han var den ældste af 5 søskende, og havde sønnen:

Mourits Hansen Mose, f. 24-11-1863, d. 11-5-1941. Var gift m. *Marie Margrethe, f. Jensen*, datter af arbejdsmand *Poul Jensen Augustenborg* i Ansager i Ribe amt (1822-1862?), der var gift m. *Karen Madsdatter* (1833-1935). Efter Poul Jensens død blev hun gift m. *Jesper Sørensens* (1831-1900). I Mourits Hansen Moses (M.M.) ægteskab var der 5 børn. Her omtales kun sønnen:

Poul August Mose (P.M.), f. 15-9-1896 i Glamsbjerg, gartneriejer dersteds. Gift m. *Marie Mose*, f. i Kirke Søby, nær Glamsbjerg 18-9-1899, datter af husmand *Frederik Pedersen*, d. 1929 og *Ane Kirstine Hansen*, d. 1939.

Poul og Marie Mose har 4 børn:

1. *Else Mose*, f. 25-2-1925. Gift m. *Gunnar Hansen*, f. 6-3-1923. Han er boghandler, havde først forretning i Haslev, nu i Nyborg. De har *Marianne, Karsten* og *Anette*.

2. *Svend Mose*, f. 8-7-1927. Gift m. *Greet Bosman*, f. i Holland 24-5-1933. Sv. M. er medindehaver af gartneriet i Glamsbjerg. Børn: *Poul, Martin* og *Anne Elisabeth*.

3. *Bodil Mose*, f. 21-4-1930. Gift m. *Rolf Nikolaj Danvig*, f. i Kbh. 2-9-1923. Hortonom, gartneriejer i Bellinge. Børn: *Bjarke, Lise* og *Lone*.

4. *Arne Mose*, f. 10-2-1936. Gift m. *Annelise Mose*, f. Klug, f. i Marstal 24-11-1935. Børn: *Peder, Finn, Hans* og *Jens*.

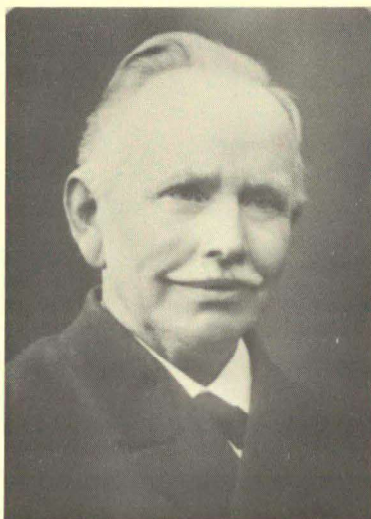
Efterfølgende fremstilling er baseret på: 1) Maskinskrevet erindringsbog på 60 sider, skrevet af Mourits Hansen Mose, 2) To bind med udklip fra aviser m.v. omhandlende familien Mose og gartneriet i Glamsbjerg, 3) Andre skriftlige kilder og 4) Meddelelser fra medlemmer af familien.

I. Mourits Hansen Mose

Han blev født i et lille væverhus på Vester Hæsede Mark. Han fortæller, at der i sognet ellers havde udviklet sig en hjemmefremstilling af skeer; så at sige enhver mindrebemidlet snittede træskeer om vinteren. Hos M.M.'s forældre var det dog vævning, der stod på dagsordenen. Ejendommen var i fæste under Sandholt. Hjemmet var tarveligt udstyret, f.eks. var der lergulv i vævestuen, der var ingen potteplanter i vinduerne og knap nok gardiner for disse. Nogen egentlig have hørte ikke til huset, men man havde dog 10 træer af kræge og 6 buske af ribs; i en af disse voksede der i mange år en provencerose - andre prydbuske var der ikke. Foran huset dyrkedes der grønkål. Arealet var ca. 1 ha. Der holdtes en ko, en gris, der slagtedes til jul, og nogle høns.

Barndommen. M.M. var den yngste af 4 søskende. I de første 10 år af hans liv kendte man der på stedet ikke noget til roedyrkning, men der avledes gulerødder, endda i så stor målestok, at koen kunne få 1 skæppe om dagen. Mølleren på Sandholt ejede en mark tæt op til Moses hjem; og her havde man tilladelse til at græsse familiens ko på grøftekanterne og langs med vandrenderne imod at have opsyn med møllerens kreaturer. Kunne koen uden skade passe sig selv, havde M.M. en bog i hånden, når han var hyrdedreng. Han var en flittig - efter lærer Møllers mening næsten en for hyppig låner.

"Min arbejdsevne blev udnyttet fuldt ud fra jeg var ganske lille; først og fremmest skulle jeg spole garn til 3 vævere (far og 2 brødre), og det kunne undertiden være drilagtigt; betalingen var 2 øre (!) for at spole til en væv, uanset dens længde. Jeg samlede vævfnuggene sammen under væven og solgte dem til kludekræmmeren for 2 øre pr. 1/2 kg. Derved blev jeg i stand til selv at betale mit skolemateriale. Sene-re, da jeg blev større og tjente 25 øre om dagen, kunne jeg yderligere betale for mine træsko, en kasket og en sort krave. Fra mit 11. år var jeg meget ude at arbejde for mølleren. Når kornet var kommet i hus, var det tid for småfolk at høste; der, hvor man havde hjulpet til med høsten, fik man lov til at samle aks. - "Rev vi marken let; det er gammel ret; fuglen og den fattige skal også være mæt". - Jeg deltog i humleplukning. Hver gård havde en kratskov, og som regel var humlehaven og nogle frugttræer placeret inde i en sådan hasselskov. (Man sammenligner hermed Holger Munk: "Hasselskoven", 1969, med dens oplysninger om hasselskovene i Sydsjælland). - Humleplukningen foregik således: Stagerne med de afskårne humleranker blev lagt over 3-4 kar i række, og plukkerne sad så på begge sider. Plukkerne var mest gårdens piger, nogle gamle koner og store børn. I nøddetiden tilbragte jeg al min fritid i hasselskovene travlt optaget af at plukke og samle nødder. Det kunne blive til mange nødder, men så var det også så godt som al den frugt, vi fik til vinteren. Juleaften spillede vi kort om pe-

M. M. Mose

bernødder. Jeg var 18 år, da jeg på Sandholt så det første juletræ (1881). Som barn var jeg meget sygelig og måtte ofte forsømme skolen, men det lykkedes mig dog at følge godt med, hvortil bidrog at min begavede moder hjalp mig med stoveøvelser og hovedregning. Hun var politisk interesseret, hvad der var en sjældenhed blandt datidens kvinder".

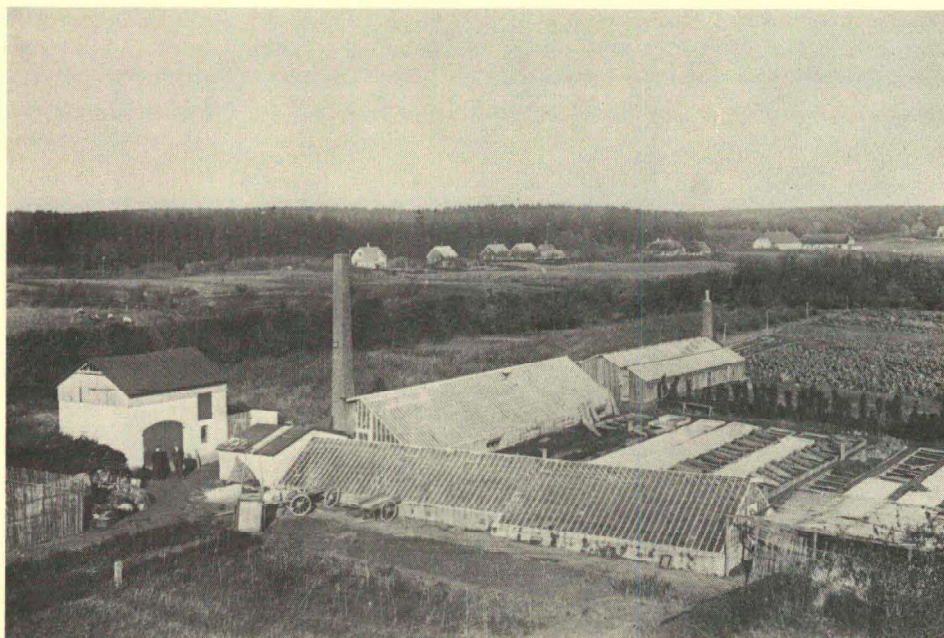
I gartnerlære. M.M. blev konfirmeret i 1887 og var så et år hjemme ved væven, men det havde ikke hans interesse, og desuden var der ingen fremtid deri, da hjemmevævning gik tilbage i konkurrencen med maskinvævning. Under et besøg i haven ved Sandholt blev han helt betaget af havens skønhed og frodighed, og han besluttede sig til at blive gartner. Han kom i lære på herregården *Arreskov*. Overgangen fra den beskyttede vævestue til folkestuen på *Arreskov* blev en ubehagelig oplevelse. Han skildrer forholdene på godset i mørke farver, men holdt dog ud i 1 1/2 år. Derefter var han atter væver, men det kneb for ham at sidde inde, da foråret meldte sig, og han kom da som gartnerelev til *Sandholt*, hvis besidder var frk. Nicoline Sperling. Hun var menneskeven og tog sig af sine folks ve og vel, arrangerede f.eks. skovtur om sommeren og teatertur om vinteren. M.M. fortæller, at han ved ankomsten til Sandholt endnu var en pjevs, men frk. S. fik ham til læge, og han blev tyttet med levertran. Efter 2 lykkelige år på stedet kom frk. S. og foreslog ham at fuldende sin uddannelse på et andet sted, og som sådant nævnte hun Bredsteds planteskole i Odense. M.M. ville imidlertid hellere i et blomstergartneri, og han kom da til *N. P. Rasmussen* i Odense, der var indehaver af et af provinsens største og bedste blomstergartnerier, hvorfor han var en søgt læremester. M.M.

kom her sammen med bl.a. den senere stiftsgartner på Vallø, champignon dyrkeren C. Brødsgaard, J.S. Riis, senere gartner på Giese-
gaard, og H.P. Pedersen, der blev en førende blomstergartner i Skive.
Lønnen var 15 kr. pr. måned, og kost og logi kostede 30 kr. Det klare-
des på den måde, at frk. Sperling lod ham hæve differencen på gods-
kontoret på Sandholt. I gartneriet i Odense arbejdede M.M. med liv og
lyst, men det var strengt at slæbe på de store vandkander og at dække
drivhusene med de tunge dækkelemme; men værst var dog fyringen i de
8-10 fyrsteder, hvor der helst skulle tændes ild i kullene uden anvend-
else af optændingsbrænde. I frostperioder måtte fyringen begynde kl.
4 om morgenen. - Efter udstået læretid anbefalede N.P. Rasmussen
M.M. at søge den ledige undergartnerstilling på Krengerup, og han slog
til, selv om han hellere ville have været en tur til England.

Undergartner. Det var i 1884, at M.M. kom til *Krengerup* (dengang kaldet Frederikslund) i Ørsted sogn nær Tommerup på Fyn. Besidde-
ren var lensgreve Carl Frederik Rantzau. M.M. var da 21 år og havde
været gartner i 5 år, udelukkende i praksis. - Teoriundervisning for
gartnerelever begyndte i Odense i 1896. På Krengerup kom M.M.
straks ud for en ny opgave, idet grevinden ønskede, at han skulle over-
tage blomsterdekorationen på slottet. Han havde ingen erfaring i den
retning, men forsøget faldt ud til grevindens fulde tilfredshed, og han
havde siden hendes bevågenhed. Pladsen var god, og M.M. trivedes
godt. Med godsforvalteren havde den dynamiske unge mand nogle sam-
menstød. F.eks. da det kom for dagen, at M.M. abonnerede på venstre-
bladet *Fyns Tidende*. Dette organ tålttes ikke på Krengerups enemær-
ker, og M.M. måtte sige bladet af. I stedet for abonnerede han på Høj-
skolebladet. Det var ikke så mærkeligt, som det kan lyde; thi han var
blevet orienteret i den retning ved hyppige besøg på et højskolehjem i
Odense. "Det var lykkelige år, jeg havde på Krengerup, aldrig har jeg
arbejdet med en sådan iver og lyst. Grevinden, der var født Worsaae,
roste mig, og et smil fra hende var nok til at gøre mig glad. På Kren-
gerup traf jeg min vordende kone, mejersken *Marie Margrethe Jensen*,
hvilket naturligvis også skabte solskin. I 1887 rejste jeg på grevens
opfordring til København for at se en orchidéudstilling. Og året efter
tog jeg sammen med overgartneren til hovedstaden for at se den have-
brugsudstilling, der var knyttet til den store industriudstilling. Over-
gartneren på Krengerup skulle gå af, og jeg regnede med at få stillin-
gen, der var lønnet på højde med et præsteembede, og jeg tumlede med
planer om modernisering af slotshaven, opførelse af væksthuse o.s.v." -
men det gik helt anderledes! - I 1888 fejredes Christian IX's rege-
ringsjubilæum. Det var i provisorietiden, hvor de politiske partier
Højre og Venstre stod meget skarpt overfor hinanden. M.M. var ven-
stremand; han skriver, at han var radikal og nødtigt ville råbe hurra
for kongen. Herskabet på godset var i København, men hjemme skulle
der også være fest, som godsforvalteren indbød til. M.M. ville helst

ikke med, og han ankom 1 time for sent til festen. Det blev udlagt som en demonstration, og dagen efter blev han af godsforvalteren sagt op med lovligt varsel til fraflytning pr. 1-5-1889. Det trak op til en katastrofe for Mose, hvis fremtidsplaner nu gik i vasken. I sommeren 89 arbejdede han hos en handełsgartner i Holbæk. I sin nød opsøgte han N.P. Rasmussen, der skældte ud og sagde, at M.M. havde båret sig ad som et fæ. Han kunne fortælle, at det på Krengerup havde været besluttet, at M.M. skulle have overgartnerstillingen med en prøvetid på 2 år.

Handełsgartner. Mourits Mose skriver, at han efter affæren på Krengerup ingen chancer havde for at blive ansat i en dansk herregårdshave. Han besluttede at starte eget gartneri og den 14. oktober 1889 nedsatte han sig som handełsgartner i Glamsbjerg, hvor han forpagtede 1 1/2 ha land og en ladebygning for 300 kr. årligt i 10 år; men med økonomien stod det ikke godt til. Han havde 350 kr., hvilket svarede til ca. 1 års løn på Krengerup. (Han havde ydet en bror hjælp til seminarieophold; broderen havde holdt ham med tøj i elevtiden). Svi-gerfaderen ydede M.M. et lån på 1.000 kr. og frk Sperling 800 kr., som skulle afdrages over 10 år. M.M. nød alm. tillid, hvorfor man gerne ville hjælpe ham igang. Maler Andersen tilbød ham et lån, så han kunne købe den forpagtede jord, og senere hjalp han ham til at få bygget et hus; det blev et toetagers hus ud til gården med butik i stuen og soveværelse ovenpå. Overslagssummen for M.M.'s del af huset var 2.850 kr. Den 12-7-1889 stod brylluppet. Ved stor flid og dygtighed lykkedes det ægtefællerne at udvide og skabe en bedrift, der blev grundlaget for det senere omtalte store specialgartneri. Økonomien var længe anstrengt og det kneb med at skaffe midler til nye jordkøb og anden investering. Kreditinstitutionerne er tilbøjelige til at vurdere mindre gartnerier som landbrugsejendomme. I Glamsbjerg var der kun basis for et blandet handełsgartneri, især dyrkning af planter på friland; Moses største interesse var imidlertid blomsterdykning under glas, men til opførelse af et drivhus var der ingen penge. Gartneriet var for lille til at føde en familie, hvorfor der måtte skaffes indtægter fra anden virksomhed. Anlæg af haver var her nærliggende, og da man dengang regnede med at en gartner kunne mestre alle fagets grene, var det naturligt, at M.M. blev anlægsgartner. Herom skriver han, at han anlagde masser af haver, men på et ordinært plan - mere var der vel heller ikke brug for. Med anlægsgartneriet fulgte også handel med planter og lidt planteskoledrift. I øvrigt passer anlægsgartneri og handełsgartneri dårligt sammen, fordi de har højsæson samtidigt. Gartneren i Glamsbjerg måtte også drive handel med frø, og det blev efterhånden til en stor forretning. Det foregik på den måde, at M.M. havde repræsentanter ud over hele landet; 30, da der var flest. De tog rundt til jordejernerne og optog bestilling på havefrø. Frøet købtes hos et en gros frøfirma og afvejedes og udportioneredes hjemme i Glamsbjerg, som regel ved juletid, hvor der derfor herskede en hektisk travlhed. Derefter blev det

M. Moses gartneri i Glamsbjerg på Fyn 1916

ekspederet ud til køberne. Køberne af større partier markfrø så helst, at M.M. selv kom og modtog bestillingen. Som mange andre fynske gartnere handlede Mose også med frugt, mest æbler, som sendtes til forhandlere i Jylland, hvor den især blev solgt på de lokale markeder. Denne handel kunne give tab og blev opgivet. M.M. var den første, der erkendte værdien af æblesorten Ingrid Marie, der fremkom omkring 1910 i skolehaven i Høed ved Flemløse på Vestfyn. Gartneriet havde en stor kranseforretning, der med dygtighed varetoges af fru Mose. Et afbræk i fremgangen kom, da fru M. blev syg og måtte indlægges på et sanatorium, hvor hun kom sig. - Der blev endelig råd til at bygge det første drivhus, 8 x 12 alen stort. Der startedes med røgkanal og først i 1912 kom der varmtvandsopvarmning. Der var nu heste i bedriften og der anskaffedes en blomstervogn, som der kørtes rundt med i omegnen med potteplanter til salg.

Fru Marie Mose døde i 1937 og Mourits Mose i 1941. Af de mange nekrologer anføres her enkelte uddrag. Fyns Venstreblad: Natten til søndag døde den gamle stridsmand, en af Køng sogns, ja hele Vestfyns bedste mænd, gartner M.H. Mose i en alder af 77 år. Jakob E. Lange i Grundskyld: Den lille gartner var en beskeden mand, hvem storbedriften ikke gik til hovedet. J.C.A. Carlsen-Skiødt i Gartner-Tidende: Langt nåede han som gartner ved udholdenhed og målbevidst arbejde, så hans navn og hans gartnerivirksomhed blev kendt, ikke blot i Dan-

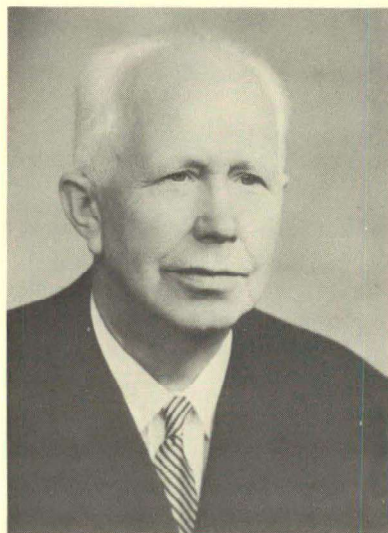
mark, men også langt uden for vort lands grænser, men højst nåede han som menneske. Han var en af dem, som ved sin retlinede færd og vandel var til ære såvel for sin stand som for sit land. "Mindet om gartner Mose vil leve længe her i sognet og ikke mindst på de gamles hjem, hvis beboere har nydt så megen glæde af hans rige og uegennyttige personlighed". Begravelsen blev den indtil da største i Glamsbjerg. Byens kirke, som afdøde havde virket for at få bygget, kunne ikke rumme alle de mødte; mellem disse var også lensgrevinde Rantzau. Mose blev begravet på den kirkegård, han som kirkeværge gennem mange år havde hæget om.

I Mourits Moses ægteskab var der 5 børn: Astrid, Gerda, Ruth, Rigmor og Poul. Om sønnen skriver faderen, at han som barn var meget hårdt angrebet af eksem som lægen intet råd vidste imod. Det fortog sig noget, da P.M. blev 7 år, men der blev det tilbage, at Poul Mose er overfølsom overfor påskeliljer, Chrysanthemum og Primula m.v., en meget uheldig egenskab for en gartner.

Glamsbjerg er en bylignende bebyggelse i Køng sogn ø.f. Assens. Ved den nu nedlagte jernbane Tommerup-Assens. I 1889 var det en lille landsby. M.M.'s forretning var en af de første på stedet, nu er det en hel lille by med en del industri og navnlig mange skoler: friskole, højskole, teknisk skole, samt en filialkirke - nu også et gymnasium. M.M. levede stærkt med i byens udvikling og gav på flere måder bidrag til denne: medlem af sognerådet i flere perioder, menighedsrådet, sygeplejerforeningen, bylauget, kommunalbladet "Glamsbjerg Tidende", Håndværker- og Industriforeningen. Han udrettede meget for byens gamle mennesker og tog i 1925 initiativet til oprettelse af et sognebibliotek. Tildeltes fortjenstmedaljen.

II. Poul Mose

Poul Mose blev født i Glamsbjerg 15-9-1896. Han gik i friskolen og valgte gartnervejen. Han var elev hos frøfirmaerne L. Dæhnfeldt og Chr. Olsen i Odense samt i Kolding planteskole. Kursus på Aarslev havebrugsskole hos Svend Busk i 1918-19, derpå et års studieophold i Holland, Belgien og Frankrig. Kom hjem i 1923 og blev medarbejder i faderens gartneri, som han overtog i 1929. Blev i 1923 gift m. *Marie Mose*, f. Pedersen. Foruden at drive sit store gartneri har han udfoldet en stor virksomhed udadtil. Lokalt har det været byens bibliotek, der har haft hans store interesse. Det var efterhånden blevet for lille for skolebyen Glamsbjerg, hvorfor en udvidelse var nødvendig. P.M. skænkede en byggegrund og et betydeligt pengebeløb til formålet, og i 1965 blev det nye bibliotek "Glamsbjerg Kulturhus" indviet. P.M. var formand for biblioteket 1961-66. Hans udadgående organisationsarbejde har mest været helliget gartnerfagets økonomi og teknik. Han var

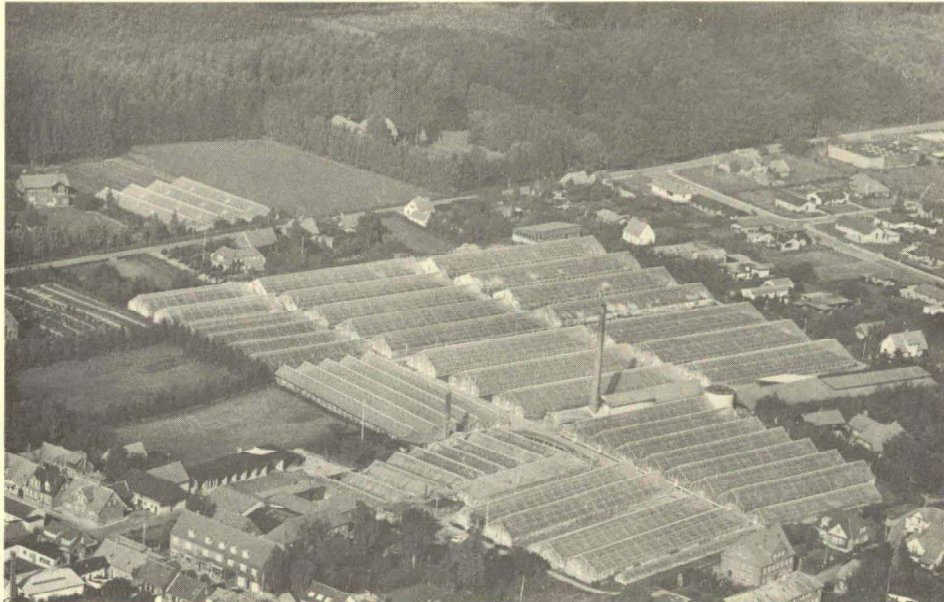

Poul Mose.

medstifter af Gartneres Salgsforening GASA i Odense i 1929 og i en årrække medlem af bestyrelsen. Han var gartnerkyndigt medlem af husmandsbrugskommissionen i Assens amt 1936-55. Medlem af Alm. dansk Gartnerforenings bestyrelse 1939-63 og formand for dens tekniske udvalg. Var her med til at organisere den tekniske gartnerkonsultation, til fremskaffelse af standardtegninger og var med til at igangsætte opførelse af drivhuse af aluminium. Medstifter af og i bestyrelsen for Langesø blomsterløgpark. Medl. af Landbrugets maskinudvalg og fra 1944-70 af Havebrugets Forskningsfond m.m. Har ydet økonomisk støtte til mange formål, gav f.eks. i anledning af gartneriets 75 års jubilæum i 1964 et beløb til landets 3 gartnerskoler og til friskolen. P.M. har foretaget mange studierejser, i 1946 og 1953 var han i U.S.A. for at studere teknik og kulturmetoder, og han har mange gange været i Holland, det land, hvortil danske gartnere ofte rejser for at studere dyrkningsforsøg og afsætningsforhold. Han er æresmedlem af Alm. dansk Gartnerforening og R. af Dbg.

Et stort specialgartneris tilblivelse

Når gartneriet i Glamsbjerg og mange andre store væksthushagter ud over landet har kunnet udvikle sig, som sket er, skyldtes det den nærmest eventyrlige vækst, der har kendetegnet dansk gartneri igennem de sidste 100 år, foruden gartneres dygtighed som kultivatører og deres sammenslutninger på afsætningsområdet, dyrkning af nye

Poul og Svend Moses gartneri i Glamsbjerg, fotograferet i efteråret 1973

arter og former, der før ansås for meget vanskelige at kultivere, men viser sig ikke at være det i storkultur, hvor der kan tages fornødent hensyn til dens egenart; hertil kommer sygdomskontrol m.m. De udadvendte forhold har dog betydet ligeså meget eller mere. Her kan nævnes: det øgede folketal, byernes stærke vækst, forbedrede samfærdselsforhold og et stort øget forbrug af fremdrevne produkter i takt med befolkningens stigende velstand. Samhandlen med udlandet har spillet en stor rolle. Tidligere importerede vi bl.a. mange blomster, men denne handel er nu af mindre betydning; derimod er en betydelig eksport vokset frem i de seneste år, især af snitgrønt, *Asparagus plumosus*. Det ligger i sagens natur at eksport af blomster er afhængig af mange faktorer, som producenterne kun har ringe indflydelse på.

Gartneriets vækst. Herom fortæller Poul Mose følgende: I 1923 var der 5 ha land, et par drivhuse og nogle 100'er drivbænke. I 1973, 50 år efter, var der ialt 24 ha, heraf 5 ha glasdækket, fordelt på 50 drivhuse; disse er for det meste 15 x 105 m store. I 1925 begyndte storbyggeriet af drivhuse; det første fritliggende hus, 10 m bredt, blev bygget i 1925. I 1933 byggedes der en blok på 6 huse, hvori der dyrkedes tomater, men denne kultur måtte opgives på grund af eksemfaren. I 1938 byggedes 2 blokke til roser, de fleste af husene er bygget sammen i blokke, modsætningen hertil er fritliggende huse; husene danner hele gader i gartneriet. I 1932 byggedes der funktionærbolig, lager- og pakkerum, og dertil kom opførelse eller erhvervelse af yderligere et antal

af funktionærboliger rundt om i byen. Den oprindelige forlængst ombyggede gartnerbolig ud mod gaden bebos nu af Svend Mose, forældrene opførte for en del år siden en villa på Krengerupvej, hvorfra der er udsigt ned over gartneriet.

De dyrkede plantearter og sorter. Afskæringskulturer har været de alt dominerende, skiftende efter afsætningsforholdene og rentabiliteten. I en årrække var nellike hovedkulturen i sorter som Betty Lou, Laddie, Minna Brenner, Thopsy, Ward og Sim m.m.fl. Siden 1932 har roser været den største kultur, og i sorter som Ophelia med varianter, Roselandia, Talisman, Baccara, Sonia, Bellinda og alle Garnette-varianter. I 1952 produceredes der pr. dag 8.000 roser og 10.000 nelliker. Orchidéer er efterhånden blevet en stor kultur i gartneriet med ialt 4.000 m², mest Cymbidium, Cattleya og Paphiopedilum (Cypripedium). Snitgrønt, Asparagus plumosus, der nu spiller en stor rolle i landets gartnerier, dyrkes naturligvis også i Glamsbjerg. Endvidere dyrkes der Ficus benjamina og Monstera deliciosa.

I et gartneri prøvedyrkes der mellem år og dag mange planter, for at finde nogle til dyrkning i større stil. I Glamsbjerg har man f.eks. prøvet Clematis og Sansevieria. Stort held har man haft med Strelitzia reginæ, der fra få planter er formeret op til at fylde 3 drivhuse. Som et kuriosum kan nævnes, at man i 1942 havde 15 bananplanter med frugter. På friland er der med vekslende held dyrket juleroser. Imellem nogle fritliggende huse blev der udgravet dyrkningsrum til champignon, men denne vellykkede kultur måtte opgives, fordi naboerne klagede over lugten fra den gærende gødning.

Også frugtavl står på programmet, idet 4 ha blev tilplantet med æbler i sorterne Ingrid Marie, Cherry Cox, Lobo og Linda. Frugten sælges til GASA, frugtavlens er nu under afvikling (1973). Blomsterløg drives til jul.

Teknik. Gartneriet er meget udviklet i teknisk henseende. Det oprindelige ene fyrsted blev til 5 med 19 varmekedler og hver sin skorsten, men er nu reduceret til ét fyrsted med en 42 m høj skorsten og en dampkedel, der via murede kanaler sender varme rundt til drivhuse. Forbruget af brændsel er naturligvis meget stort, der bruges ca. 3.300 t olie om året til en samlet indkøbspris af ca. 500.000 kr. (1973).

I 1942 kneb det stærkt med brændsel, og nellikerne døde af kulde. Der såedes så radiser i husene, og det blev en god forretning. I 1934 anlagdes der eget vandværk med en boring på 50 m. Der er en beholder til opsamling af regnvand til orchidéerne. I øvrigt kan der vandes med tempereret vand, vandingen sker mekanisk gennem et rørsystem.

Når en rosenkultur efter 6-8 års forløb må fornys, er jorden "rosentræt" og må undergå en behandling, som nu er en kogning ved hjælp af højtryksdamp fra et særligt anlæg. Før skiftede man jorden ud, men det var meget besværligt og ikke fuldt effektivt. For at få ny jord købttes 1,5 ha med granstød.

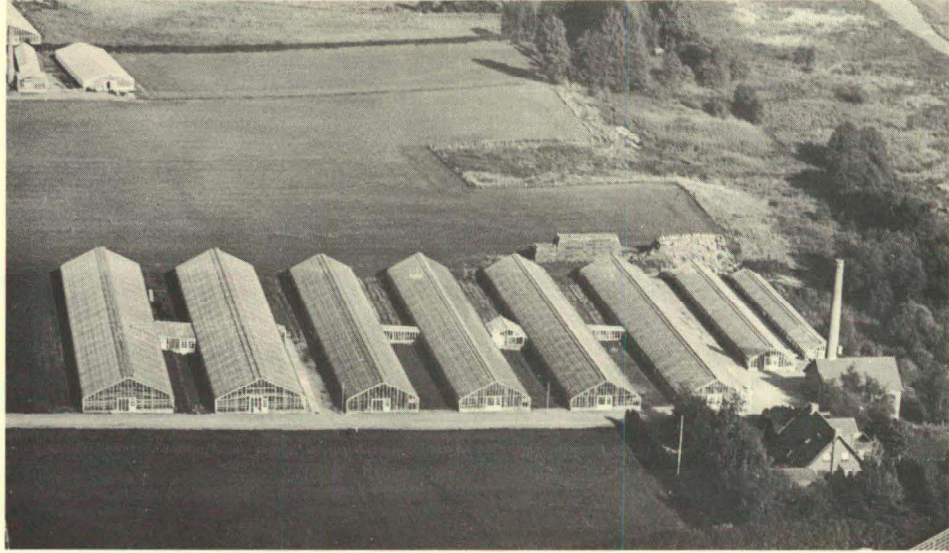
Formeringen af planterne finder som regel sted i gartneriet, hvor de bedste moderplanter naturligvis anvendes. Roser podes på *Rosa canina* med flere. Sygdomsbekæmpelsen må være meget effektiv, da kun helt sunde blomster har salgsværdi. Der anvendes stationær sprøjte. Færdselen på gartneriets cementerede veje foregik tidligere for lettere varer ved hjælp af cykler, nu køres der i biler.

Omsætning. Til at begynde med kørte P.M. rundt til forretningerne i Odense med sine varer samtidig med, at han havde en stor forsendelsesforretning til blomsterhandlere over hele landet. Efter oprettelsen i 1929 af Gartnerens Salgsforening GASA i Odense, er hovedparten af varerne solgt herigennem. Gartneriet har endnu en salgsmand i København, ligesom der leveres roser til eksport gennem salgsforeningen. Nutidens gartnerivarer er af høj kvalitet og standardbehandlet. - Moses gartneri har ofte deltaget i udstillinger og taget fine præmier hjem.

Arbejdskraften. Selv om man mekaniserer mest muligt, må der dog i et blomstergartneri sysselsættes en stor arbejdsstyrke, maksimalt beskæftiges i Moses gartneri i travle perioder 25 personer. I sin tid havde man 20 mand på kost og 16 mand boende, nu er disse tal = 0, til stor lettelse for fru Mose. Hun har taget stor del i gartneriets opbygning og drift samt ordnet blomsterforsendelser, regnskaber m.m. Arbejdsstyrken består af medhjælpere, formænd og specialarbejdere, heraf en del kvinder.

Om den tekniske udvikling i øvrigt fortæller Svend Mose: Det har først og fremmest drejet sig om varmen. Denne har været alle faser igennem fra håndfyrede kedler, gasfyre, automatiske stokere for kul og 5 år efter krigens afslutning over til meget primitive oliefyre og i dag automatisk rotationsfyre med ekstra høj omdrejning og dermed fin forbrænding. Kedlerne har automatisk rensningsudstyr. Der anvendtes lavtryksdamp, men med senere automatisk individuel regulering i husene og derefter skiftet over til varmt vand. Med vekselstrømmens indførelse i 1960 blev luftvinduene reguleret automatisk over thermostat, senere elektronisk i forhold til fyret. Vandingsdyser har totalt ændret arbejdsgangen. Der vandes nu 100% automatisk. Sorteringen af blomsterne går over en hollandsk sorteringsmaskine med løbende bånd eller bakker, hvor fotoceller er bestemmende. Varerne ruller direkte fra gartneriets kølerum ind i lastbilen, hvorefter de aflæsses på GASA med gaffeltruck. - Udviklingen har været rivende på det tekniske område, på 20 år er arbejdstimerne bragt ned på mindre end 1/2 - men ikke gjort "de grønne fingre" uundværlige!

Svend Mose leder nu gartneriet i Glamsbjerg. Han har købt en større landejendom i nærheden af Glamsbjerg. *Arne Mose* driver Lunde-kærgaard i Bellinge, der er på 17 ha, hvoraf det meste anvendes til landbrug. Der er 13 kæmpedrivhuse på ialt 2 ha. Kulturen er roser, næsten udelukkende i sorten Baccara.

Bodil og Rolf Danvigs gartneri i Bellinge, fotograferet i efteråret 1973

Svigersønnen *Rolf Danvig* har et stort drivhusgartneri i Vibæk ved Bellinge. Her dyrkedes først tomater, nu kun agurker. R.D. er formand for Odense agurkepækkecentral. I en årrække var han lærer ved gartnerundervisningen i Fangel og Odense.